

A MORTE VIRÁ E HA TER OS TEUS OLLOS (OS DERRADEIROS POEMARIOS DE ALEXANDRE CRIBEIRO E LOIS PEREIRO)

Luís Cochón

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Resumo: confrontación de dous poemarios, últimos e derradeiros de dous autores, Xosé Alexandre Cribeiro e Lois Pereiro, *A señardade no puño* e *Poesía última de amor e enfermidade 1992-1995*, respectivamente. A presenza da morte, nos dous, o sentimento tanático de estar a vivir un final fatal e próximo –fóra da sazón e tempo– morte, pois, presentida e anunciada por tódolos síntomas, visibles ou non. O primeiro deles afastouse do mundo fóra de si para encontrarse –só– coa súa propia morte: Cribeiro. O outro, Pereiro, non se recatou. Vivir a contramorte, púdica ou impudicamente.

Abstract: two collections of poems in confrontation, two authors' latest and last works, Cribeiro and Lois Pereiro, *A señardade no puño* ("Nostalgia in your hand") e *Poesía última de amor e enfermidade, 1992-1995* ("Last poetry of love and sickness 1992-1995"), respectively. The presence of death in both, the thanatic feeling of being living through a near, fatal end out of season and time, death anticipated and announced by all the symptoms, visible or not. The former, Cribeiro, stood back from the world, giving himself up, to meet its own death alone. The latter, Pereiro, did not hide himself away. Living through counter death, demurely or immodestly.

Palabras chave: morte, vida, epitafio, autopsia, asco, noxo, desprotección, inestabilidade, desacougo, sabotaxe, foraxidos.

Key words: death, life, epitaph, autopsy, disgust, loathing, vulnerability, instability, uneasiness, sabotage, outlaws.

Desprotección, inestabilidad, desasosiego forman el signo
de Región. Cielo que no es de sol sino de viento. Cielo del viento
más que ningún otro... un paisaje forajido.

Ferlosio

"Son o home que pode e soporta ser home;
i, aunque sei que non teño máis que esta vida,
teimo algo que desminta a seguranza de que todo está perdido".

Novoneyra

"—Ah! Seigneur! donnez-moi la force et le courage
De contempler mon cœur et mon corps sans dégoût!".

Baudelaire

"alongadamente só ante o mundo,
impudicamente só ante si".

Cribeiro

"Une immense espérance a traversé la terre".

Musset

Palabra xusta

I

A exacta non ten por que ser a xusta.

Xusteza non é xustiza, pero acomópanse.

Algo hai de torneiro-montador-matriceiro, título que ostentaba aquel meu amigo que foi levado, como tantos, polo amianto homicida, da Bazán. Axustada a palabra, laboriosa, encaixada, ata deixala cravada.

Le mot juste, algo ten do peor simbolismo, o parnasiano. Independente da cualificación ética e moral da que está impregnada a creación de Lois Pereiro. Propoño palabra verdadeira antes que exacta.

Gústame a cordura do biógrafo, cando todos, el tamén, souberon estar á altura das circunstancias. O protagonista, púxollo máis difícil: era o intre da verdade.

O biógrafo Antón Lopo, [Iago Martínez, Daniel Salgado], tenta, apenas, ser xuíz e non parte, ante feitos e persoas coas que xoga a liturxia da complicidade, o que non se di, porque xa é sabido: *salut les copains*.

O primeiro é a tonalidade. Hai que ter moito que atinar, en cada momento, ante cada persoa ou personaxe, face ou máscara, neste escenario virtual, e na medida razoable e prudente, en que unha biografía é un feito, tamén, literario.

Libros así, teñen moito traballo. Moitas páxinas que houbo que desbotar porque non pasaron o corte. Porque estamos diante dun poeta esixente. A presenza do biógrafo, nunca impertinente, esvaécese, faise transparente, que é o mellor que pode pasar.

“Polo que contas, ten visos de ser un libro coral, comunal, como unha utopía”. Non hai tal: o coro funciona cando ten un director, o biógrafo, sempre presente.

A dignidade toda, da nai coraxe. Esta dignidade que a propia nai constata nas palabras do seu fillo que merecen para elas tódalas ofrendas florais... *aínda con neve*.

Piedade, polionomástica, é o testemuño máis estendido. Porque Piedade, en formas sucesivas –condesa Trifaldi–, é suxeito da acción e obxecto, protagonista dúplice, cara e cruz, na mesma moeda. Ela é quen entrega o relevo, a testemuña do saber estar, ou non.

Moeda de ouro saída dunha ceca ou manancial do que ningún dos seus compañeiros poetas pode dar conta. (Ninguén parece saber que o último poemario de Alexandre Cribeiro, *A señardade no puño*, presenta un territorio tanático de morte sabida, como este).

Libro de escritor. Obra ben feita. Mellor escrita, con galanura e emoción, como ten que ser, sen outras inclemencias (os que tiñan bens na Ferreiría do Incio e en moitas partes, eran os Gasset, non os Ortega).

Palabra verdadeira

II

Nada máis saber que o escritor *laureatus*, 2011, era Lois Pereiro, escribín un apuntamento que saíu publicado:

Que non se perda esa voz, (parafraseando aquela acollida no “Sol” na primavera do 36). Que non se nos perda, porque non lle gustan as palabras maiúsculas, ou por iso. Porque non se adviña, o *mot d’ordre*, a *parola d’ordine*, no tempo no que as bandeiras, tamén as bandeiras, estaban a ser neboentas, se non o foron sempre, e abatidas.

Porque foi quen, soamente, de compoñer, con moito atafego, a súa propia *antoloxía rota*, “Song of myself”, entre tanta teimosía e tanto retraemento. As palabras xa lle saían retraídas antes de seren pronunciadas, e de escribilas. Entre a retracción e o *silencio preguntado*: única disposición certa de poeta.

Algúns hai na súa xeración e na súa contorna; ninguén, do seu fuste indómito e cimarrón.

Ficou só, e mesmo, naquel túnel sabido, asombrado:

*Estou vendo moi ben coma se acerca
coma se acerca
e mata
coma se acerca e mata
e mata.*

“Conversa con Pablo [Neruda]”, primeiro poema que veu a lume, daquel rapazolo que, xa entón, as vía vir, lendo algúns versos de León Felipe.

Quede pois, no entanto, Lois Pereiro, poeta doce e corrosivo “que amou e foi amado”, no rodopío de “Triste Stephen” e *Herba aquí e acolá*. Sen outra compañía, que moita é.

O foulard de Isadora Duncan

Habemos de estarlles ben agradecidos ós que optaron pola valente decisión LOIS PEREIRO, no canto doutros merecedores, de consagrar ese Día das Letras Galegas ó poeta da cidade de Monforte.

Facíalle falta este recoñecemento a un escritor minorizado –e quen non– para espallar en máis extensivo dominio o fenómeno –que se verá– da súa recepción. Tería que chegar aínda por camiños menos doados, como chega o que ten que chegar: o bo pano na arca se vende (alguén había preferir pano sedán de Malinas).

Mellor é que chegue a ocasión, máis cedo que tarde, ou despois.

Alégrase o corazón cando se premia un creador mozo, se ó mesmo tempo se premia a outros da súa quinta. Tamén o corazón da Academia, tendo como ten no arquivo figuras senlleiras que, como tales, terán o seu día irrefutable.

É canto espero deste Día: a difusión mediática e a recepción en lectores novos: a obra precisada de acollida cálida nos mellores espíritos. Algunha outra achega crítica que tanto demanda a literatura de noso, pero non quero darme a engano, cando menos ata o remate deste Congreso.

Quizabes porque os tempos que corren non dan para máis por seren pouco propicios na lectura, na escrita (pero menos), no pensamento hermenéutico. Cando máis que Lois Pereiro, *laureatus*, é poeta complexo na súa facilidade dis-tanciada, ó zugar noutras poesías, non sempre ó uso. O difícil non adoita ser complicado. Arduo limpar a claridade. Poeta, insisto, que non pode ser despachado, así como así, por medio de quismos ou oxímoros; somas de claridade, leite negro do amencer, "... con amor / contra min mesmo / e sempre". Medio vítima, medio cómplice, medio apocalíptico, senón todo o contrario; "Triste Stephen".

De moitas lecturas, pero non tantas para volver a elas, resgardouse do que non interesa. Construíu e ergueu os seus poemas en memoria e cenotafio de si. Soño insomne:

*En plenas facultades,
teño a cabeza no centro do mundo
e voulle cambiando os argumentos
ós meus soños escasos e prudentes.*

Isto baixo dun *mot* de Valéry: "Le vent se lève... Il faut tenter de vivre". Os soños son escasos e escasamente prudentes.

Habería que tentalo noutra volta, non naquela onde o foulard lle fixo a tras-nada derradeira a Isadora Duncan.

Se non foi o Buggatti deportivo.

A señardade no puño

Empresa ou emblema que recolle un modo de pensar, un ideal, un *motto* inspirador que ha figurar no frontispicio dun libro como divisa e insignia do autor. Tal a que vén na testa do poemario de Alexandre Cribeiro:

*Digamos que quero espir unha casa
de lembranzas, e de lume queda espida:
chegarei ó máis alto pranto habido
se un futuro sen lume me agarda*

que parece saír dalgúns *mottetti* de Montale. E se na medida na que se ten entendido, emblema ou empresa como caracterización do personaxe (ou autor) “calquera calidade ou obxecto pertencente ó personaxe en cuestión ten capacidade para representalo na súa ausencia”.

Algo de críptico vén no texto como a el *Ile gustaba* (segundo o consello de Pedro Salinas, moi mentor do Criebeiro, no conceptismo interior e na alegría dos pronomes). Palabras claras e distintas, abondas para non descifrar o seu misterio, que non é, tan só, deste último libro testamentario, porque *Ile* vén de lonxe: os tres ou catro poemarios de Criebeiro son últimas vontades, acaso neste derradeiro, engádelle un codicilo cando a chama está a dar as boqueadas. Algo incorruptible ou acaso inefable, sempre nos limos da súa poética de seu: *nos ventres do silencio*. (A última novela, *No ventre do silencio*, de Ferrín réndelle homenaxe expresa).

Antes e despois, dunha casa a outra. Unha casa que xa non é, nin sequera recordo maino do pasado. Que transo ese do pasado ó futuro, neste presente ominoso onde o poeta está a escribir a súa morte propia, acoitelada, entre a agarda e a espera?

Cando chegue ó lugar que vou, parece dicir, esperárame outro lume (se non é o mesmo), o lume que alumea. De lume a lume, de mar a mar. Lume que ha quecer o corazón, antes e despois. O castelo interior, as moradas sucesivas, aquecidas, lume interior, outra volta, aceso, cunha claridade que se alcanza ver, *Indo pra máis perto*.

Se ha ser sen lume, sen un outro lume que ilumine “ó máis alto pranto habido”: á máis áspera desolación. *Por que algo e non, máis ben, nada*. [Toda a señardade do mundo, por máis que un a meta nun puño para tela dominada. Señardade da desaparición, de todo aquilo que foi un, dun, e eu, e mesmo, propio, verdadeiro, singular. Señardade].

E il naufragar m'è dolce in questo mare

nin na infinitude máis alta.

Non foi morte plácida, nin *dolce*, menos, morte na que te ves, porque si, fóra de sazón, se algunha hai, con toda a lucidez última, na outra ribeira. Morte irada contra quen está a morrer, antes do coma que te leva da vida, e das cereixas. Unha eternidade sen cereixas, polas que devecía.

Hei mandar un carabeliño das miñas cerdeiras, carabeliño que se di na Maía. Na miña casa de Adoufe, fronte por fronte ó castro das Bubeleiras, en Lamiño, que as *caterpillard* inexorables aniquilaron, viviu o Críber comigo. Onde viviron Luís Tobío, e Rosalía antes.

Cribeiro absorto

Cribeiro absorto para lonxe, capaz de fechar a porta ó pasar dun mundo a outro, aquela alteridade [alleada] como un milagre, metido en si, en nós, porque nos quixo tanto, e tantos seguímolos a querer. De min sei dicir que foi o amigo que máis ameí –parecíámonos de vez– o que volve de cando en cando, se cadra, como un irmán maior– tan desvalido, con esa mesma visión trágica do mundo, poética, disimulada, para que, ninguén, saiba de nós, soamente a amizade entrañable, compañeira e camarada. [Sinto, asemade, que era algo máis fondo, nos estratos do ser que tiñamos de noso, de ti a min, aínda nos silencios –sobre todo nos silencios– aquilo que non se di, porque non se pode dicir sen rubor, cada un é tamén un segredo para non deixar de ser un. Nunca coñecín persoa con tanta capacidade de misterio, lonxe e dentro, *intimidade secreta*, ou *fatum* que o acompañou sempre, de ensoño, que foi: “*un castelo que se abre sen perder soledá*”.

Prégase que fechen a porta ó pasar. O seu mellor encanto, o mellor de si. [Que non nos morra ninguén de noso, estando, que cousa, torpemente afastados. Que non].

O don de abstraerse, de vir dun mundo outro, como quen recorda e esperta dunha viaxe *non hereuse*, ou pesadelo, pero tamén gozosa, co cariño que tiña para os seus. Tantos somos seus!

Neno sempre asombrado. Súa era a nostalxia, a nostalxia do asombro, esperable nun poeta maior. “Se soubeses, Antón”. [Canto non terá sufrido por nós –amigos mellores– cando, pensaba el, non estabamos a facelo ben. Os dous sabíamos que había cavorcos de nosoutros mesmos, rechubazos de silencio que nunca nos diríamos por sermos nós, cousas das que non falabamos, por non ter o silencio a punto].

[Tan dispares e distintos, tan próximos, e tan de seu, Cribeiro e Pereiro, mundos, amigos sen coñecerense, nos arrabaldes de cada morte, para non morrer: *non omnis moriar*].

Cando Cribeiro volvía de si, resulta que era o máis sabido, como individuo intelixente que o era en toda a tesitura, mesmo ó cantar con aquela voz ben modulada de barítono bolero e tanguista surreal. As cousas que lle ocorrían a Cribeiro, as situacións, non lle pasaban a ninguén que non fora el:

*Cuando me creáis más muerto
retemblaré en vuestras manos*

do seu recordado don Miguel, que ben puidera, dicilo, o Críber, en *sketch* cómico de neno pillabán, sempre a sorrir por dentro, para que ti non souberas –outro encanto– se falaba para ti, ou falaba para el, en clave dialéctica, non sempre ben entendida por cada un.

O verso todo de Crieiro, de principio a fin, tivo sempre un modo (sen alteracións aparentes), unha substancia temática (amor e morte), unha intencionalidade (*opportune et importune*) que non é outra que a súa propia convicción marxista do home e da Historia. Alexandre é dos que se se pon a iso, escriben en serio, de veras. Dos que fan poesía (para coñecer, expresarse e preguntar) e menos literatura. Parece saber o que *quere dicir*, que coincide co que *ten que dicir*, irrenunciabile:

*As corcovas da noite
de moura crina porfiadas
amosan a mágoa nun devezo.*

Todo o poema XXI [Esta tristura letal que nos abate], glosa inconclusa da “Elexía perdida a Luís Seoane” de Novoneyra, traída agora de Lugo a Pontevedra:

*e os dous calados
cando é domingo, mentres
choran tódolos inexistentes
das rúas da cidade real e inexacta*

Ou o XXII [Vai tecido de morte o serán] e de sombra “que nos leva ó fondo da gran noite, espidos xa de toda esperanza”:

non poderei comunica-lo fin das tebras

Ou o poema I [As pólas da noite]:

*afeito doutras noites,
feridamente lúcido de tebras.*

Tebra e pranto, contumaces presenzas ó longo de tódolos versos seus. Tebra e pranto que veñen de *Fabulario novo*, coas súas mapoulas:

chegarei ó máis alto pranto habido

Que volve aparecer desde o “Romance de Manuel de Ribadaira”: o pranto máis alto.

*Cando chegue o abrente
íspete de nome con urxencia
e sé lembranza.*

Palabras para un poeta

Tal vez eres tú mismo que regresas
para ver dónde estás y depositas
al pie de tus cenizas,
húmedo, un ramo
de lluvia o de tristeza

(J. A. Valente)

“Hai unha certa atonía dos poetas maiores, e unha entrada de diversos grupos de rapaces con afán de renovación do idioma poético, e das técnicas de composición. Moitos deles son poetas mozos de gran preparación e rigor...” [Nota autógrafa de Novoneyra, no verán do ano 1978].

Calquera día haberá que subliñar o risco que Valente ten deixado en Lois Pereiro, non na praxe lírica, mais na poética, na teoría do acto literario, onde se poden seguir as trazas que afortalaron a escrita do poeta de Lemos.

Tal o sinalou así o autor de *Material memoria* cando alumou os versos de Alfonso Costafreda, tácito vehemente na arte da concisión. Alguén pode apoñerlle a Pereiro a mesma retracción avara de signos, cando son as palabras, propiamente, as que sosteñen o poema, mínimo por si, sen fraseo, a piques de afogar, de non ser de palabra en palabra. Palabra como sustancia, incapaz por veces de erguer un constructo verbal.

Entre a opulencia idiomática, se cadra “pour épater” ou distanciarse, non parece ser o catalán a lingua de poesía que máis trasegue o monfortino. Nin Foix, nin Espriu, nin Ferrater ou Costafreda, contra si propio.

Poetas hai que prefiren o abril das primeiras rosas; outros non queren saber delas. Ningún deles chegou ás rosas outonegas. Todos saben de quen estou a falar, e de que: vida e morte, argumento definitivo de toda obra e algún aceno de Cabral de Melo, tan presente nos versos de Cribeiro, e este ramalliño de chuvia de maio como ofrenda cativa, tal vez labrega.

Poesía, Patria Paixón. Perigo de extinción (...) Peiraos urbáns da noite.

Cantos poetas nunha escrita rapsódica: Manuel Antonio, nauta que soñara en todos os mares nunca dantes navegados. Cunqueiro, o primeiro e o máis tardío. Valente (tamén Ánxel) que nos trouxo a Paul Celan, e tantos de lingua alemá, previos e de despois; Bernhardt, buque insignia da outredade.

“Pregúntome cando”, como teimamos todos en días de chuvia, en atendendo o escampo, que é o morrer.

Vénme á memoria aquel poemiña encoiro (de Brecht) no que o carbón ferroviario caía no saqueto da viúva do compañeiro morto.

Agora que hei ir a Monforte, e por iso, cachearei dentro de min aqueles soños atordados do tren da noite, “Mujer con alcuza”, cando a cidade foi nó e transbordo en vagón de terceira de estudante que ía e viña fatalmente na somnám-bula Perspectiva Nevsky.

Seguro que a estación –e a súa maraña– non será a propia. Tampouco nós, viaxeiros de tanta noite insomne ata Pasolini. Ese pasar –ó pasar– que todo o achanda, que todo o aterra, o de alá e o de acá. É o seu modo de ser, tránsito: ávido e voraz.

Para que logo digan.

Criebeiro no Quilombo

Non sei porque me acordo, como ó chegar ó soto do Quilombo, Ilustración, 12, Madrid, tal ó entrar, fronte a ti, un graffiti, *Pintar é como ser, unha actitude*, co rótulo Cuña Novás, e na parede da dereita, seis ou oito estampas litográficas, feitas, quero pensar, por Quique Ortiz, para unha edición, que nunca foi, *De catro a catro*, que “Brais Pinto” (ou “A Gadaña”) tiveron en mente. A cousa é que nunca atopei o rubro de Cuña en ningún escrito seu, édito ou non. A aporía do autor de *Fabulario novo*, tivo que vir dunha fala ou dicir, co Criebeiro ou co Ferrín, tan da Boa Vila, os dous, e tan admiradores eles, do poeta que coñeceron alí, e que para ambos, foi, daquela (55-56) a personificación da poesía, máis á man, e tan vívida e barbada que, os novos, mostrarían por anos, pero non xa en Pontevedra, onde o único de barba foi Manolo Cuña, e de cando en vez, Xaime Valle-Inclán.

Tivo que ser forte a pegada que Cuña deixou neles e en todos, –escribir é como ser: unha actitude–, que ó vérmonos, acababan por preguntar, que é de Cuña, sobre todo o Críber, tan tanático como Manuel. (Estou por dicir se *Fabulario Novo* non foi o libro máis lido polos poetas mozos nos 50 e nos 60).

Non é deste intre trazar a figura de Cuña Novás (ou de Virxilio Nóvoa Gil) que será noutra ocasión, como mentor da Escola da Tebra, que sen el non pode ser explicada. Tampouco é caso de Juan Bautista Andrade, ou de Paz Andrade, seu parente, e meu. Coñecín a un Cuña prostrado e convalescente, no 53 ou 54 no seu acomodo que lle servía de vivenda, na Santiña, do Burgo, extramuros, na casa que fora de don Xoán Manuel Pintos, só pasar a ponte, pero xa en Lérez, dos Andrade e de Dosinda Areses.

Visiteino no Hospital outras veces, en Pontevedra, onde curaba –por pelos–, a septicemia que o tivo á morte, e que nunca o deixou de todo. Tiña na man o libro de Kazantzakis que fala do Cristo da nova crucifixión. Era Manuel Cuña Novás todo un tipo, iluminado e poeta. Prometeico.

[Isabel García Lorca non se acordaba da voz de seu irmán Federico, voz que nunca se gravou. Eu acórdome –estouno a oír– do rexistro, da voz concertada de Alexandre –Pepiño, chamáballe a nai, dona Rexina– en tódalas inflexións magníficas: chanza, ironía, rexouba, a actancia verbal increíble, entre o xesto e a palabra, que contribuía, non pouco, á capacidade de sarcasmo que deixaba vendidos ós que non eran do seu xorne, e sámago e cerne].

Confrontacións

Os dous poemarios foron escritos ó mesmo tempo, no centro do ano 1995, aínda que as súas poéticas teñen bastante de póstumas, escritas dende o outro lado.

Os poetas levábanse 22 anos. Dúas xeracións, entre os de Brais Pinto e os dos 80.

A formación e a vida, en Madrid, os vínculos, Reimundo Patiño como entrelazo, desterrados mesetarios, foramontaos, exiliados, foraxidos, Galicia como norte e tarefa. Pódense confrontar temas, situacións, matices.

- 1.- A lección de Valente presente nos dous.
- 2.- “e o futuro é por forza alleo a min”.
- 3.- A paixón polo cinema.
- 4.- Nerval, Laforgue, Aragon, Eluard...
- 5.- “doutro ensaio xeral do soño eterno”, [calquera deles].
- 6.- “Todos somos Marcos”, ou Chiapas.
- 7.- “é unha pregaría atea”.
- 8.- “Leite negro do abrente”, Celan.
- 9.- Erotismo.
- 10.- Música.
- 11.- “nun erro pervertido / innecesario”, [calquera deles].
- 12.- Metástase invasiva ou obsesión.
- 13.- “nas espirais da nada”.
- 14.- “Virá calada, oculta, e con nocturnidade”.

[Estoutro poemario tanático, cando a enfermidade non é metáfora]

SOBRE TODO NADA, de Miguel Albero (premio Gil de Biedma, deste ano 2011).

Glosario da dúas tres tres (233), cuarto de hospital, onde Roberto Bunin (1950-2009), personaxe claramente apócrifo, que lle permite ó poeta, Albero, poñer un veo, outro, de opacidade, sobre a situación *de nada* que o poemario tenta suxerir, *en abíme*, sobre o primeiro dos novísimos.

Xa non sabe un, se é unha necropsia, se autopsia *in vivo*, cando a persoa se sente a ollos vistos fagocitada pola morte. Defuntos vivos: a síndrome Pedro Páramo.

Coma se o piano de Pimentel fose tocado no teclado negro das notas sosti-das.

Cando a mención a Deus como naquel xeneral: “nin está, nin se lle espera”].

Como se as súas obras foran as súas vidas, como se a vida, propiamente, non tivera comezado senón despois da morte, e como se o pasar, en vez de ser unha vida e unha morte –cosa que semella o natural, e nesa orde–, fose unha morte e unha vida: vida que xa non queda sometida a nova morte.

“Verrà la morte e avrà i tuoi occhi”

Tras longa convivencia, chegou morte esperada a contravida:

Amarte, vida, amarte case sempre

Na *Poesía última de amor e enfermidade* (1992-1995) de LOIS PEREIRO, tan cargada de si propia, ecoan -escoan- versos moi sabidos de Pavese ou outros non tanto.

O que puxen para encabezar esta nóttula, ó pasar, tense xa convertido en paradigma do autor, hendecasílabo epónimo. Verso de amor e morte sen outro argumento. Constatar, se cadra, que a mirada amante ha estar na hora do tránsito, talvez para mellor andar ou concluír o trago.

Con todo, non vaia ser que os ollos sexan os da propia morte, e non os ollos da amada, estando ou sen estar no transe. Poida que a morte só teña ollos para ela mesma, protagonista final, derradeira namorada: a sorte é a morte, soamente sós, cando nin a furia é necesaria:

*Amarte, vida, amarte case sempre,
inda que sexas dura e leves entremedias
piedade e odio intermitentemente.*

Quizais tras a consumación, tan soa: piedade. Sen máis palabra que o silencio. Deixade que creza.
Silencio que atrona na obra, con piedade ou sen ela.

Pero estas son xa outras augas, outros ríos desandados. *Causa finita*. Contra toda esperanza. A contramorte.

A MORTE VIRÁ E HA TER OS TEUS OLLOS